

GROMON ANDRÁS SZEMLÉLŐDÉS VAGY AKTIVITÁS?

(Lk 10,38-42)

(38) Amikor úton voltak, bement egy faluba. Egy Márta nevű asszony látta vendégül; (39) ennek volt egy Mária nevű testvére, aki az Úr lábához is odaült, és kitartóan hallgatta szavát, (40) Márta viszont csak a sokféle szolgálattal foglalatoskodott túlbuzgón. Odalépett hát Jézushoz, és így szólt: „Uram, nem törődöl azzal, hogy a testvérem cserbenhagyott, és egyedül kell kiszolgálnom titeket? Mondd meg hát neki, hogy legyen segítségemre!” (41) Az Úr azonban így válaszolt neki: „**Márta, Márta, sok minden aggaszt és tesz zaklatottá téged, (42) pedig kevésre van szükség, vagy csak egyre. Mária ugyanis a jobbik részt választotta, s az nem vétetik el tőle.**”

Márta és Mária története „időtlen idők óta” kedvenc hivatkozási helye azoknak, akik a „szemlélődő életforma” (sajátosan a szerzetesség) magasabbrendűsége mellett érvelnek, szemben a „hétköznapi aktivitással”, mondván: minden különösebb magyarázat nélkül is világos, hogy Jézus szerint az előbbi „a jobbik rész”.

Csak hogy az alapos vizsgálat során kiderül, hogy rendkívül problematikus és több szempontból is nehezen értelmezhető szövegről van szó, illetve igazi, eredetinek tekinthető üzenetének megfogalmazásához természetesen ezt is el kell helyeznünk Jézus tanításának egészében. Először tehát sorra vesszük a fordítással kapcsolatos tudnivalókat, illetve néhány más „háttérinformációt”, majd mindezek figyelembevételével megfogalmazom a szöveg két legvalószínűbb értelmezési lehetőségét.

Eleve nagy bizonytalanságot és nehézséget jelent az a tény, amely rendkívül **élénk hagyomány- és szerkesztéstörténeti folyamatra** utal (egyszerűbben: a szöveg alakulásának bonyolultságára), nevezetesen az, hogy a 41. versnek a megszólítás utáni része („sok minden aggaszt és tesz zaklatottá téged”), illetve a 42. v. első harmada („pedig kevésre van szükség, vagy csak egyre”) **jó néhány változatban olvasható** a különböző kéziratokban: a) „egyre van szükség”; b) „kevésre van szükség”; c) az előző kettő összekapcsolása: „kevésre van szükség, vagy [csak] egyre”; d) egy ólatin és egy szír kódexcsoport az egész problematikus részt (a „sok minden”-től odáig, hogy „csak egyre”) kihagyja; e) a D kódex is kihagyja az imént említett részt, de helyette azt írja: „felizgatod magad”. A lényeg szempontjából a d) és az e) szövegváltozat egyenértékű, azonban az utóbbi, a D kódex szövege életszerűbb és **lélektanilag** logikusabb, ezért második magyarázatomban majd ezt veszem alapul.

Ma már nehéz eldönteni, hogy egy eredetileg hosszabb szöveget **rövidítettek-e** meg a d) és e) pontban említett kódexek, vagy ezek valamelyike alkotta az

eredetit, s az előbbieket **bővítették** ki azt. Az utóbbi esetet kell **valószínűbbnek** tartanunk, részben a „szent szövegek” alakulására érvényes általános törvényszerűségek, részben az idővel egyre erősödő krisztológiai folyamat miatt; mivel azonban nincs perdöntő érv, kétféle szöveget fogadhatunk el hitelesnek, és így kétféle magyarázatot adhatunk.

Egy-két kivételtől eltekintve, a fordítók nem vesznek tudomást a 39. versben szereplő „**is**”-ről (*kai* a görögben), noha ez – tekintetbe véve a szövegösszefüggést – fontos részletre mutat rá (ha hitelesnek fogadjuk el a helyzet lukácsi leírását). Nevezetesen: Mária nem viselkedett egyoldalúan! Részt vett a konyhai munkában, a vendégek kiszolgálásában is, de „az Úr lábához is odaült”. A 40. versben Márta által megfogalmazott „cserbenhagyást” ezért alighanem úgy kell értenünk: **egy idő után** „cserbenhagyta” nővérét. Ez fontos adalék annak indoklásához, hogy ezt a jelenetet, illetve Jézus benne foglalt tanítását nem lehet felhasználni a „szemlélődő” és a „cselekvő” életmód szembeállításához, és az előbbi értékesebbé nyilvánításához.

Ugyancsak a 39. versben a különböző fordításokban hiába keressük a „**kitartóan**” módhatározót, pedig az ige *imperfectum* alakja a Jézus szavaira hallgatás *folyamatosságát, tartóosságát* fejezi ki, ahogyan a 40. v. elején is Márta konyhai tevékenységére, a „foglalatoskodott”-ra vonatkozóan. Ez nem öncélú szörszálhasogatás, hanem fontos megjegyzés, különös tekintettel arra, hogy a szakasz igéi egyébként szinte mind *aoristos* alakban állnak (= „pontoszerű”, éppen befejezett magatartást jelölnek).

Hasonlóan fontos a 40. vers elején lévő „**csak**”, amely kifejezetten nincs benne a görög szövegben, de e megszorítás betoldását 1) *közvetve* az egész szakasz szövegösszefüggése igazolja, 2) *közvetlenül* pedig Márta foglalatoskodásának túlbuzgósága (a *periszpazthai* ige alapjelentése *mediumban*, átvitt értelemben ez: „túlságosan foglalkozik valamivel”), továbbá 3) az előző mondatbeli „**is**”, valamint 4) támogatja Jn 12,2: „Jézus hat nappal húsvét előtt elment Betániába, ahol Lázár élt, akit feltámasztott a halottak közül. Ott vacsorát készítettek a tiszteletére. Márta felszolgált...” A 42. versben a „**nem vétetik el tőle**” háromféleképpen is érthető: a) „nem veszíti el”; b) „én nem fogom elvenni tőle”; c) „*Isten* nem fogja elvenni tőle” (a szenvedő igealak ez esetben *passivum divinum*ként értelmezve *Istent* jelöli). Mivel itt valószínűleg mindhárom jelentést hordozza a szó, ebben a „semleges”, minden lehetőséget nyitva hagyó alakban fordítottam: „nem vétetik el”.

„**Valakinek a lábainál ülni**” abban a korban szakkifejezés volt, s azt jelentette: „tanítványának lenni”, ld. Pál vallomását: „...ebben a városban nevelkedtem, Gamáliel lábánál” (ApCsel 22,3), továbbá a rabbinikus mondást: „Engedd, hogy rád szálljon lábuk pora!” Csak hogy akkoriban a nőket nem oktatták a

Tórára, s a rabbik nem fogadtak tanítványul nőket. Jézus viszont e tekintetben is lerázta magáról a hagyomány béklyóját, és nőket is tanítványaivá fogadott, vö.: „vele volt a Tizenkettő, és néhány asszony...” (Lk 8,1-2). A mondat folytatása is („hallgatta szavát”) megerősíti, hogy Máriát valóban Jézus tanítványának kell tekintetünk.

Jézusnak a „*sok minden aggaszt*” megállapításával kapcsolatban érdemes megjegyezni, hogy a *szolgálat* önmagában véve kétségtelenül dicséretes (vö. „az emberfia sem azért jött, hogy neki szolgáljanak, hanem hogy ő szolgáljon”: Mk 10,45), és Jézus el is fogadja mások szolgálatát maga és tanítványai számára egyaránt (vö. pl. Lk 8,3: „vagyonukból szolgáltak nekik”), az esetleg hozzá kapcsolódó *aggodalmaskodás* azonban annál helytelenebb: „Ne tépelődjete az életetek miatt, hogy mit egyetek vagy mit igyatok, se a testetek miatt, hogy mibe öltözködjete” (Mt 6,25)!

A fentieket tekintetbe véve a két legvalószínűbb szövegváltozat, illetve annak megfelelő magyarázati lehetőség tehát a következő:

a) „*Márta, Márta! Sok minden aggaszt és tesz zaklatottá téged, pedig kevésre van szükség!*” – nevezetesen „ahhoz, hogy kiszolgálj minket, hiszen kevésel is megelégszünk”. – *Ez esetben* betoldásról árulkodónak tekintjük az „ugyanis”-t a következő mondat elején (a görögben a *gar* szócska nagyon sokszor vezeti be az evangélisták betoldását!), és mint hiteltelent elhagyjuk az egész mondatot. Eljárásunkat a következők igazolhatják:

1. Jézus nem elégedett meg „az ige” pusztá hallgatásával, hanem annak meghallgatását *és* megcselekvését kívánta meg (vö. Mt 7,21: „Nem az megy be a Mennyek országába, aki azt mondja nekem: »Uram, Uram!«, hanem csak az, aki teszi mennyei Atyám akarátát”; ld. még Lk 10,37; 11,28!). Ezért aztán jézusi szempontból teljesen megalapozatlan a pusztán „szemlélődő” életforma, és szóba sem jöhet, hogy az a „jobbik rész”. Erre a magyarázatra maga a szöveg sem ad lehetőséget, hiszen a 39. versben nem szemlélődésről van szó, hanem Jézus szavainak *meghallgatásáról*; ha Lukács a szemlélődésre akart volna utalni, tudta volna, hogyan tegye, ld. Lk 2,19 és 2,51 vége: „Mária pedig őrizgette mind e szavakat, és szívében fontolgatta őket.”

2. Jézus rögtön abbahagyta a prédikálást, mihelyt észrevette, hogy az embereknek korog a gyomruk (vö. Mk 6,35; 8,2), és egyébként is gondja volt az evésre (és pihenésre), amikor azt helyénvalónak találta (vö. Mk 5,43; 6,31; Lk 10,7b).

3. Jézus azonban azt is tanította, hogy elégedjünk meg a „mai kenyérrel” (Lk 11,3: „Egy napra való kenyerünket add meg nekünk napról napra!”), ahelyett hogy a „holnaputáni” után kíváncoznánk (ld. ismét Mt 6,25), azaz elvetett mindenféle aggodalmaskodást. (Jézus intelméből azonban a „tűlbuzgó háziasszonyok” – vagy bármi mással „tűlságosan foglalatoskodók” – nem csupán kritikát

olvashatnak ki, hanem bátorítást is: Ahogy mindenkinek, a háziasszonynak is joga van szabadidőre!)

b) „*Márta, Márta! Te felizgatod magad! Mária a jobbik részt választotta, s az nem vétetik el tőle.*” – *Ez esetben* nem tekintjük lényegesnek a Lukács által megrajzolt esemény részleteit; lehet, hogy az általa leírt a nézeteltérésről volt szó, lehet, hogy másról. Az a döntő, hogy Márta „felizgatja magát”, mivel Mária „a jobbik részt választotta”, s azt akarja, hogy Jézus vonja meg tőle az előnyt (bármilyen legyen is az). Vagyis „*igazságos kiegyenlítést*”, „*igazságszolgáltatást*” vár. Jézus döntése azonban az, hogy Máriát nem kell megfosztani előnyétől. Barátságosan, de nyomatékosan figyelmezteti az irigység által kínzott asszonyt („Márta, Márta!”), ne izgassa fel magát, és ne sajnálja riválisától annak szerencsését.

A szőlőmunkások példázatában is egyeseket meg nem érdemelt szerencse ér, s a többiek irigylik azt tőlük (Mt 20,1-15). Hasonlóan reagál a tékozló fiú bátyja is (Lk 15,25-30). Jézus azonban ezekben az esetekben is következetesen azt tanítja, hogy Isten megmarad az *igazságosságot fölülmuló*, szabad ajándékozás mellett: „Én ennek az utolsónak is annyit akarok adni, mint neked”; „Hozzátok elő a legjobb ruhát, és adjátok rá, és húzzatok gyűrűt az ujjára..., mert ez az én fiam halott volt, de újból életre kelt” (Mt 20,14; Lk 15,22-24 – vö. még Lk 6,20-22; 7,23) – és ezt nemcsak tanítja, hanem maga is Isten példáját követi, például az igazságos örökösödést követelőnek azt mondja: „Ember, ki tett engem bírónak vagy osztóvá köztetek?” (Lk 12,14). Mindezek alapján nyugodtan kijelenthetjük, hogy Márta és Mária történetét többféleképpen is lehet értelmezni, de a „szemlélődő életforma” megalapozásaként és igazolásaként semmiképpen.

(2021. március 31.)

CSEPREGI ANDRÁS

HATALOM, ERŐSZAK ÉS MEGVÁLTÁS WALTER WINK TEOLÓGIÁJÁBAN RENÉ GIRARD RECEPCIÓJA

Előadásom tárgya René Girard az erőszak eredetét kutató hipotézisének recepciója Walter Wink hatalom trilógiájának harmadik kötetében. A Trilógia műfaja, szerzőjének eredeti elgondolása szerint, szövegértelmezés, amely azonban a teológia egyre szélesebb területeire tekint ki, s a harmadik kötetben már a megváltás és a Jézus-követés átfogó igényű, kortárs értelmezésével találkozunk. Az első kötet 1984-ben jelent meg, Naming the Powers: The Language of Power in the New Testament címmel. Két év múlva követte a második, a címe: Unmasking the Powers: The Invisible Forces That Determine Human Existence. A